

RAZPRAVE – ČLANKI

Tipologija: 1.01. Izvirni znanstveni članek

UDK: 37.015.31:028:373.2

BARBARA BEDNJIČKI ROŠER

Obravnava multimodalnih del v vrtcu

Multimodalna dela, ki običajno združujejo dva koda sporočanja, v predšolskem obdobju omogočajo razvijanje recepcijske zmožnosti in gradnikov bralne pismenosti. V prispevku je predstavljen bralni dogodek oz. obravnava multimodalnega dela z otroki v vrtcu.

Multimodal works, which usually combine two communication codes, enable the development of receptive skills and the components of reading literacy in preschool. This paper presents a reading event or treatment of multimodal work with children in kindergarten.

Ključne besede: vrtec, multimodalnost, gradniki bralne pismenosti, bralni dogodek, kakovostna bralna gradiva

Keywords: kindergarten, multimodality, components of reading literacy, reading event, quality reading materials

Uvod

V predšolskem obdobju se otroci najpogosteje srečujejo s slikanicami, ki predstavljajo pomemben stik z umetnostnim jezikom in običajno združujejo dva koda sporočanja (literarni in likovni kod), zato jih uvrščamo med multimodalna dela. Otroci z vzgojitelji kot profesionalnimi posredniki branja ustvarjajo skupni pomen (literarno-likovno branje), ki pri multimodalnih tiskanih besedilih izhaja iz celote besedila, vizualnih podob in oblikovanja (Haramija in Batič, 2024). Kakovostna bralna gradiva omogočajo razvijanje recepcijske zmožnosti otrok in gradnikov bralne pismenosti, ki so ključni za nadaljnje izobraževanje, obenem pa raziskave (prim. Marjanovič Umek, Fekonja in Hacin Beyazoglu, 2020, 2022) kažejo, da je skupno branje »pomemben kontekst za otrokov razvoj in učenje«. Prav zato so bralni dogodki v vrtcu lahko zelo učinkovit didaktični pristop, ki poleg subjektivnega literarnoestetskega doživetja omogočajo večkratno vračanje

k bralnemu gradivu, spodbujajo multimodalno pismenost in – kot piše Saksida (2021a) – na podlagi pogovora o prebranem v skupini (interpretativna skupnost), »v *primežu konteksta*« oblikujejo besedilni pomen izbranega dela in razvijajo bralne zmožnosti predšolskih otrok.

Multimodalna dela in branje v predšolskem obdobju

Kakovostna multimodalna dela so celostna umetniška dela in hkrati posebne oblike knjig, ki otrokom pogosto predstavljajo prvo umetniško izkušnjo, vzgoja z umetnostjo in skozi umetnost pa je v svetu prepoznana kot uspešna metoda učenja in poučevanja na vseh kurikularnih področjih dejavnosti v vrtcu (Korošec in Batistič Zorec, 2021). Pri izbiri bralnega gradiva smo tokrat izhajali iz vsakdanjega jezika, ki je v predšolskem obdobju prežet s hrano in prehranjevanjem ter postaja pomemben dejavnik identitete. Znotraj *Kurikuluma za vrtce* (2017) so opredeljena področja dejavnosti (jezik, narava, družba, umetnost, matematika in gibanje), v okviru katerih otroci oblikujejo lastne prehranjevalne navade, spoznavajo različno prehrano, razvijajo družabnost, povezano s prehranjevanjem, krepijo odgovoren odnos za zdrav način življenja in ohranjanje zdravja, se seznanjajo s poklici, prazniki in običaji slovenske kulinarčne dediščine itd. In prav raznolika bralna gradiva, bodisi so to leposlovna dela, poučne/informativne knjige ali pa v zadnjem desetletju naraščajoča hibridna dela (Haramija, 2022), ki združujejo umetnostne (proza, poezija), strokovne (poučni sestavek, informativno besedilo) in praktičnosporazumevalne besedilne vrste (npr. recept), predstavljajo temelj bralne pismenosti, ki omogoča in spodbuja osebni razvoj in je podlaga za vse druge vrste pismenosti (Pečjak idr., 2023, str. 13). Različna priporočila za branje multimodalnih del so opredelili številni raziskovalci. Doonan (1993, v Batič, 2021, str. 13, 15) je razvila osemstopenjski model za branje slikanic ter »razvijanje vizualnega čuta in zmožnost osmišljanja vizualnih informacij«, Martens idr. (2012) poudarjajo temeljito pripravo vzgojiteljev/učiteljev in multimodalno analizo, ki sta jo v slovenskem prostoru utemeljili Haramija in Batič (2013), Saksida (2016, str. 235) pa večplastno tvorjenje pomenov multimodalnih besedil v družbenem kontekstu pojasnjuje s temeljnimi značilnostmi in fazami bralnih dogodkov od vrtca do visokošolske ravni, kjer poudarja, da je pomen multimodalnega besedila polje, ki ga nenehno dograjujejo in sooblikujejo vsi udeleženci bralnega dogodka. Pomenljiv je tudi podatek iz raziskave, ki jo je izvedla Batič (2021, str. 20) med slovenskimi vzgojitelji in učitelji, kjer se je kar četrtnina anketirancev strinjala s trditvijo, da ilustracije otrokom in učencem pokažejo šele po branju besedila, kar pomeni, da razumevanje multimodalnega branja v našem vzgojno-izobraževalnem prostoru še ni povsem uzavešeno, čemur govori v prid tudi podatek tretjine anketiranih, da je glavni cilj ilustracij v slikanicah pritegniti pozornost otrok. Haramija (2021, str. 20) poudarja, da »*bralni razvoj lahko identificiramo z gradniki bralne pismenosti*«, ki se v vzgojno-izobraževalnem procesu predšolske vzgoje, upoštevajoč zmožnosti otrok, razvijajo s cilji in vsebinami kot del celote na vseh področjih dejavnosti in predstavljajo temelje nadaljnjemu izobraževanju, z izjemo tekočega branja, ki se razvija šele, ko je otrok opismenjen. Vzgojitelji so bralni zgled in z branjem kakovostnih in raznolikih multimodalnih del v spodbudnem okolju, ki otrokom omogoča dostop do bralnih gradiv (knjižni

kotički), razvijajo interes za branje, širijo zavedanje o pomenu branja in spodbujajo bralno kulturo pri najmlajših. Skupno branje omogoča celostno razumevanje in povezovanje vsebin z drugimi branimi deli (medbesedilnost) in izkušnjami otrok, obenem pa predstavlja možnost za oblikovanje pripovedovalne sheme in nadgradnjo pripovedovalne zmožnosti otrok (Baloh, 2022, str. 107), ki močno vpliva na *zmožnost sporazumevanja s sovrstniki in odraslimi, zmožnost mišljenja, reševanje problemov, samopodobo, razumevanje, izražanje čustev, zmožnost logičnega sklepanja itd.* Baloh (2019) izpostavlja kurikularno problematiko vloge vzgojitelja pri spodbujanju pripovedovanja otrok, vpliva na otrokovo pripovedovanje in didaktične spodbude za razvijanje pripovedovanja. Teoretična izhodišča za razvijanje bralne pismenosti pa so opredeljena v *Gradnikih bralne pismenosti* (2020), ki se v skladu z zmožnostjo otrok razvijajo procesno pri vseh področjih dejavnosti v vrtcu.

Tema (pre)hrane in dodani recepti v različnih književnih zvrsteh in vrstah otroške književnosti

Spodbujanje bralne pismenosti oz. zagotavljanje razvoja posameznih gradnikov omogoča tudi raznolikost literarnih besedil glede na književne zvrsti, vrste in žanre. Haramija (2017) izpostavlja primernost vsebine in zanimivost osrednje teme besedila, ki mora slediti otrokovemu kognitivnemu razvoju. Med poezijo, ki je (večinoma) pisana v verzih, ki se združujejo v kitice, imajo ritem in pogosto tudi rimo, je na temo prehrane domišljjsko pesniško stvarnost o zelenjavi, v kateri privzema parabolično perspektivo, ubesedila Barbara Gregorič Gorenc v zbirki dvaintridesetih pesmi z naslovom *Zelenjavci* (2014). V pesnitvi Svetlane Makarovič *Kuharica Uharica* (2023) se otroci, ki si želijo znati kuhati, pa jim starši tega ne dovolijo (Igor, Gregor, Nina in Darinka), ponoči odpravijo na kuharski tečaj k Uharici, kjer se naučijo pripraviti sedem jedi. Slikanici, z ilustracijami Igorja Šinkovca, je priložena tudi zgoščenka in QR koda z radijsko igro in uglasbenimi pesmimi (recepti), za katero je nominiranka za nagrado Kristine Brenkove za izvirno slikanico 2023 prejela posebno priznanje za izvirnost povezave kakovostnih ilustracij in mladinskih pesmi.

Kratkoprozna besedila za predšolsko obdobje obsegajo fantastično prozo in realistične zgodbe. Fantastična kratka proza, h kateri prištevamo fantazijske pripovedi (pravljice, pripovedke, basni in bajke) in kratke fantastične zgodbe, je v slikaniški obliki na temo prehrane zelo obsežna. Hrana in recepti so del številnih besedil, med katerimi izpostavljamo zgolj posamezne primere. Za načrtovanje bralnih dogodkov z raziskovanjem slovenske kulturne dediščine je v vrtcu primerna zbirka slovenskih ljudskih pravljic, pripovedk, kuharskih receptov tradicionalnih slovenskih jedi in različnih zanimivosti, povezanih s hrano, prazniki in običaji, Dragice Haramija, Anke Peljhan in Igorja Šinkovca: *Slovenske pripovedke* (2022). Odličen način medkulturnega povezovanja in spoznavanja različnih jedi, njihovih sestavin in načinov priprave s predšolskimi otroki pa omogočajo tudi *Pripovedke* (Yolen, Stemple in Béha, 2017) in delo Klarise M. Jovanović in Štefana Turka z 21 znanimi ljudskimi pravljicnimi motivi in 34 dodanimi recepti: *Pravljica, pogрни se: za mizo s pravljicnimi junaki* (2021). Recept za božične potičke je dodan pravljici *Božične potičke za vse* (Bosca in Ferri, 2003), recepta za malinovo »marmarado«

in protiprehladni čaj pa klasičnima živalskima pravljicama Ide Mlakar Črnič in Kristine Krhin: *Kako sta Bibi in Gusti ozmerjala čas* (2021) in *Kako sta Bibi in Gusti preganjala žalost* (2021).

Temeljno razliko med fantazijo in fantastiko (Haramija, 2017) predstavlja dojemanje časa in prostora, ki je v fantazijski književnosti enodimenzijsen, v fantastični književnosti pa dvodimenzijsen, saj je prestop iz realnega v fantastični svet zaznaven. Kratki fantastični zgodbi, ki združujeta lastnosti obeh književnih vrst (pravljice in fantastične pripovedi), sta *Ciper coper medenjaki* (2008), nominiranka za nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico 2009, in *Čarmelada* (2008) pisateljice Ide Mlakar Črnič in ilustratorke Ane Razpotnik Donati. Z glavnima literarnima likoma, veselima in prijaznima prijateljicama Štumfo, s pisanimi nogavicami, in Kuštro, z neukročenimi lasmi, imata dodan kuharski recept za ciper coper medenjake in čarmelado iz mandarin in sta del zbirke *Kje rastejo bonboni?*, v kateri so izšle štiri slikanice (Batič in Haramija, 2013).

Za kratke realistične zgodbe (Haramija, 2017, 2020), ki ubesedujejo dogodke, ki niso nujno resnični, se pa lahko zgodijo v okvirih izkustveno preverljivega sveta, je značilno, da je v ospredju (najpogostejše) literarni lik otroka, ki je prikazan v vsakdanjih situacijah, v svoji rutini in zanj pomembnih odnosih. V slovenski slikaniški produkciji so izšle številne kakovostne realistične zgodbe, ki lahko otrokom pomagajo do odgovorov na najrazličnejša vprašanja, tudi o prehrani. Recept za jabolčno pito Binetove babice je dodan realistični kratki zgodbi *Dvajset jabolk* (Plaznik Plavec in Simčič, 2022), ki govori o jablani sredi njiv, kjer se poleti pod njeno krošnjo med gojenjem zelenjave na bližnji njivi hladi Bine. S prepoznavnim medbesedilnim elementom iz ljudskega izročila (desetnica) in dodanim receptom za peko kruha je povezana zgodba o Ani, ki je v žemljici našla bleščeč zlat prstan. Avtorja slikanice, ki je izšla pri založbi Didakta, *Od kod si, kruhek?* (2003), sta Tomaž Lapajne in Ana Zavadlav. *Sladoled za Nur* (Žiga X. Gombač in Jana Polak, 2023) pa je zgodba o dečku Timu in njegovi družini, ki sprejme novega družinskega člana.

Jaklitsch Jakše in Haramija (2021) opažata trend naraščanja izdaj kuharskih knjig z recepti, ki sodijo med informativna besedila, kjer izpostavljamo predvsem recepte za otroke, ki še ne znajo brati in ob slikovnih prikazih postopkov lahko (ob stalni prisotnosti odraslih) samostojno pripravljajo sladice in prigrizke. V zbirkah Katie Casprini in Roberte Guidotti *Mami, znam kuhati!* (2021, 2023) je odmerjanje sestavin povsem brez tehtnice prilagojeno otrokom z uporabo merilnih skodelic, žlic ipd. 18 receptov z informativnimi zanimivostmi o hrani, kako raste, od kod prihaja in kako jo pripravimo, je zbrano v delu *Povej mi več o hrani* (Pari in Bergmannová, 2016).

Metodologija

Cilj kvalitativne participativne raziskave je bila izvedba bralnega dogodka z obravnavo multimodalnega dela, ki bi spodbudila bralni razvoj predšolskih otrok oz. posamezne gradnike bralne pismenosti, z upoštevanjem konteksta (predznanje otrok, dinamika skupine, prilagoditev didaktičnega pristopa otrokom različnih (jezikovnih) zmožnosti ipd.), v katerem je potekala (Vogrinc, 2008). Celostno in poglobljeno razumevanje obravnave multimodalnega dela v skupini

predšolskih otrok ohranja kompleksnost vsakdanjih situacij in daje stvarnejša, za prakso relevantnejša spoznanja, saj tudi okolje pomembno vpliva na ravnanje posameznikov, obenem pa je pri interpretaciji upoštevan vidik udeležencev. Zanimal nas je proces vodenega dela z multimodalnim besedilom, saj – kot piše Vogrinc (2008, str. 50) – se v vzgoji in izobraževanju poudarja, *da ni smiselno proučevati le končnih rezultatov, ampak se morajo raziskave osredotočiti tudi na proučevanje postopkov, ki vodijo do rezultatov*. Zato smo si zastavili raziskovalna vprašanja:

- Na kateri kod sporočanja multimodalnega dela (verbalni ali vizualni) bodo osredotočeni otroci?
- V kateri fazi bralnega dogodka bodo otroci najaktivnejši?
- Katera besedilna vrsta v hibridnem bralnem gradivu bo otroke najbolj pritegnila?
- Ali raznolikost besedilnih vrst v multimodalnih delih vpliva na razvoj gradnikov bralne pismenosti?

Namen prispevka je predstaviti primer obravnave multimodalnega dela v vrtcu. Bralni dogodek smo zaradi obsega bralnega gradiva in predvidenih dejavnosti načrtovali v dveh delih in izvedli 10. maja 2024 (literarno besedilo) in 13. maja 2024 (informativno besedilo) v Vrtcu Ivana Glinška Maribor, v skupini 21 otrok, ki so v šolskem letu 2023/24 obiskovali oddetek drugega starostnega obdobja (4–6 let).

Za osvetlitev terminologije v teoretičnem izhodišču je izhajajoč iz uveljavljene literature uporabljena metoda deskripcije, v sklepnem delu metoda sinteze. Raziskava, v skladu z etičnimi načeli raziskovanja, temelji na kvalitativni študiji primera s poudarkom na razumevanju in interpretaciji obravnave multimodalnega dela *v realnem življenjskem kontekstu* (Mesec, 2023) ob izbrani literarno-informativni slikanici Vesne Radovanovič in Nataše Vertelj: *Krompirjev sladoled* (2022), ki ustreza literarnim (Haramija, 2017) in likovnim (Zupančič, 2012) merilom kakovosti.

Rezultati in interpretacija

Bralni dogodek smo v petek, 10. 5. 2024, pričeli z **uvodno motivacijo** oz. zbujanjem pripravljenosti otrok za sprejemanje multimodalnega besedila, ki je v recepcijski didaktiki književnosti posebej poudarjena. Izhajali smo iz izkušnjske motivacije, z otroki smo se pogovarjali o krompirju, katere jedi lahko pripravimo iz njega, kje raste itn., nato pa so napovedovali vsebino na podlagi naslovnice (naslova in ilustracije) ter izražali svoja pričakovanja, ki so bila zaradi njihovih različnih izkušenj, znanja in interesov zelo različna. Lastne predstave otrokom omogočajo dejavno vlogo pri tvorjenju pomena, Grosman (2008) tudi poudarja, da bi obravnava slehernega besedila morala izhajati iz otrokovih lastnih doživetij, ki so za prepričljivo književno socializacijo najpomembnejša in spodbujajo notranje motivirano branje, obenem pa Kerndl (2021) piše, da ima vsako besedilo t. i. prazna mesta, ki jih otroci sami zapolnijo s svojimi zunajbesedilnimi izkušnjami, zlasti, če pozornost otrok usmerimo k temi ali h kateremu izmed osrednjih motivov literarnega besedila. Pred branjem smo otrokom ob fotografijah predstavili tudi pisateljico in ilustratorko izbranega multimodalnega dela.

Sledilo je **interpretativno branje** besedila, ob katerem so si otroci ogledovali ilustracije, ki so pri branju multimodalnih del enakovreden nosilec informacij, obenem pa prispevajo k razumevanju koncepta bralnega gradiva in pomembno vplivajo na razumevanje zgodbe. Pri glasnem interpretativnem branju, na katerega smo se ustrezno pripravili, smo upoštevali temeljne prvine govorne interpretacije kot ustvarjalnega procesa, ki izhaja iz literarne interpretacije in *besedilu dodaja novo subjektivno oz. zvočno semantiko*, ki je ena od estetskih kvalitete literarnega besedila (Podbevšek, 2006, str. 18), obenem pa je vzgojiteljeva govorna interpretacija, ki je odvisna od njegove izrazne moči, del pedagoške govorno-poslušalske komunikacije, ki določa sporazumevanje z otroki. Interpretacijo literarnega besedila namreč sestavljata dve aktivnosti: govorjenje (branje) in poslušanje, vzgojiteljeva govorna interpretacija literarnega besedila namreč pri otrocih neposredno spodbuja in razvija specifično poslušalsko spretnost: doživljajsko poslušanje, ki jo vzgojitelj s svojim načinom branja vodi in usmerja komunikacijo otrok z literarnim delom. Otroci, kot aktivni poslušalci, so se med branjem odzivali predvsem nebesedno (z mimiko, gestami, nasmehi) in nam s tem dajali povratno informacijo, da sledijo vsebini. Pričakovani besedni odziv pa so podali ob koncu literarnega besedila (vplivajska vloga besedila) in nato v pogovoru o besedilu.

Slika 1: Uvodna motivacija in interpretativno branje multimodalnega dela v vrtcu.

Interpretativnemu branju je sledil **pogovor o besedilu** z vprašanji za razvijanje razumevanja in vrednotenja, ki jih povezujemo z gradniki: govor, besedišče, razumevanje besedil, odziv na prebrano in kritično branje. Saksida (2017) opozarja, da je pomembno, da so naloge ob besedilu na treh zahtevnostnih ravneh (priklic, razumevanje s sklepanjem in vrednotenje), ki jih je *mogoče in nujno razvijati že v vrtcu*. Sledili smo didaktičnemu načelu postopnosti in z otroki najprej obnovili multimodalno besedilo ob ilustracijah, pri čemer smo izhajali iz vprašanj, ki so se nanašala na besedilo, in vprašanj, ki so se nanašala na ilustracije, saj so otroci besedilo, ki jih je spodbudilo k lastni miselni aktivnosti, spremljali slušno in vizualno.

Vprašanja, ki se nanašajo na besedilo	Vprašanja, ki se nanašajo na ilustracije
O kom govori zgodba, kdo nastopa v slikanici?	Kakšna je pokrajina na severu zemeljske oble?
Kaj je (zemeljska) obla?	Kaj delata otroka? Kakšne barve sta njuni kapi?
Kje je živel sladoled?	Kdo je poleg sladoleda?
Kaj si je želel? O čem je razmišljal?	Kje se skrivata?
Kaj sta počela sladoled in krompir v shrambi?	Kaj dela sladoled?
Kaj se je zgodilo, ko se je sladoled stisnil h krompirju?	S čim bosta potovala?
Kako je sladoled krompirju rešil življenje?	Na kaj je ladja privezana?
Kam sta se odpravila?	Kaj počnejo ljudje?
Kako sta potovala?	Po čem se razlikujejo?
Kam ju je pripeljal tovornjak?	Koliko jih je na ilustraciji?
Kdo je Liu Bosan?	Kaj imajo ljudje na glavah?
Kaj je rekel vozniku?	Kakšno obleko ima kuhar?
O čem je razmišljal in česa se je domislil?	Kaj delajo otroci? Kakšne barve so njihova oblačila?
Kaj je pripravil za goste restavracije?	Kaj vidite na tovornjaku?
Ste že kdaj jedli lotosovo juho?	Kaj dela kuhar?
Kaj je lotos?	Kaj ima na mizi?
Je bil ljudem krompirjev sladoled všeč?	Katere kuhinjske pripomočke ima na steni?
Ga je Liu prodajal v restavraciji?	Kaj nese kuhar? Kdo ga opazuje?
Komu je zaupal recept za sladoled?	Kako je napisan jedilnik?
Kaj je skrivnost?	Zakaj so otroci v vrsti?
Kaj pomeni biti slaven?	Koliko različnih sladoledov vidite?
Ste vi že poskusili krompirjev sladoled?	Kaj ima deklica v roki? Kako se počuti?
Bi ga želeli pripraviti?	

Tabela 1: Vprašanja za razvijanje razumevanja in vrednotenja multimodalnega dela.

Otroci so v pogovoru o besedilu aktivno sodelovali, odgovarjali na vprašanja, izražali svoja mnenja in konkretizirali pomen literarnega besedila. Da bi otroci besedilo globlje razumeli, smo pogovor o besedilu usmerili tudi na razvoj besedišča posameznih besed (npr. ždeti, sanjariti, prestiž, lotos, beluš itn.) in frazemov (npr. cele noči ni zatisnil očesa, končno se mu je posvetilo, prenašati iz roda v rod ipd.), ki se jih otroci učijo predvsem ob poslušanju besedil, obenem pa so vzgojiteljeva vprašanja ključ do receptivnega in ekspresivnega besedišča in pragmatične govorne zmožnosti, saj je razvoj govora najintenzivnejši prav v predšolskem obdobju. Vrednotenje multimodalnega besedila predstavlja oblikovanje lastnega mnenja otrok. Z razmišljanjem o vsebini so otroci primerjali in vrednotili ravnanja književnih oseb (sladoleda, lastnika restavracije, voznika), soočali in vzporejali svoja mnenja in izpostavili predvsem pomen prijateljstva in lastno doživljanje besedilnega sveta.

Sklepno fazo bralnega dogodka smo z *novimi nalogami* usmerili v nadgradnjo doživljanja, razumevanja in vrednotenja besedila. Otrokom so bili na voljo trije poustvarjalni koticiki, v katere so se lahko poljubno razporedili:

- Knjižni koticik. V tematskem knjižnem koticiku smo otrokom omogočili spoznavanje raznolikih multimodalnih del na temo (pre)hrane. Otroci so se orientirali v bralnem gradivu, prepoznavali posamezne črke, osmišljali vizualne informacije in krepili zavedanje o pomenu multimodalnosti.
- Opismenjevalni koticik. Porajajočo se pismenost smo spodbudili z ustvarjanjem receptov za krompirjev sladoled in pridobivanjem finomotoričnih spretnosti (rezanje krompirja z nožem, risanje, »pisanje« ipd.).
- Jezikovni koticik. V njem smo pripravili naloge za razvoj glasovnega zavedanja z didaktičnimi igrami slušnega zaznavanja (prepoznavanje dolgih in kratkih besed: *sladoledarna* – *sneg*; prepoznavanje in tvorjenje rim: *led* – *med*, *lastnik* – *voznik*; zlogovanje: *sla-do-led*, *krom-pir* in zavedanje začetkov besed: *ladja*, *lastnik*, *Liu*).

Drugi del bralnega dogodka smo izvedli v ponedeljek, 13. 5. 2024, ko smo z otroki prebrali (neumetnostno) informativno besedilo multimodalnega dela *Krompirjev sladoled* (Radovanovič in Vertelj, 2022, str. 22–23). Informativno besedilo govori o zgodovini in drugih zanimivostih o sladoledu oz. ledenem posladku, ki so ga pred več kot tri tisoč leti prvič postregli na Kitajskem, od koder je recept v Evropo prinesel Marco Polo. Seznanili smo se, da sta najbolj priljubljena okusa po svetu – poleg precej nenavadnih, kot so npr. sladoled z okusom hobotnice, lignja, kaktusa, piščanca, oglja in celo cigarete – vanilija in čokolada. Sladoled ali zmrzlina, kot so ga imenovali v 19. stoletju, v nas (kot čokolada) prebuja občutke sreče, vsebuje pa tudi pomembne hranilne snovi (beljakovine, vitamine A, D, B in G, kalcij) in je ena najboljših, a za pripravo najpreprostejših sladici. V informativnem besedilu se seznanimo še z izumiteljki Nancy Johnson, Italom Marchionijem, Frankom Eppersonom in prvim slovenskim sladoledom na palčki, ki so ga (leta 1958) izdelali v ljubljanskih mlekarnah. Izumitelje smo otrokom približali z ogledom njihovih fotografij in izumov na spletu, s čimer smo se dotaknili tudi digitalne pismenosti oz. rabe digitalne tehnologije za obogatitev učenja in raziskovanja pri neposrednem delu z otroki, ki je prispevala k uresničevanju zastavljenih ciljev (pridobivanje novih informacij, boljša predstavljivost ipd.) (Usar in Jerše, 2021).

Kot ugotavljata Beard in Wilson (2002, v Marentič Požarnik, Šarić in Šteh, 2021), ima pomemben učinek na učenje v predšolskem obdobju tudi izkustveno učenje oz. stopnja, do katere je izkustvena aktivnost dojeta kot resnična. Branje krajših (informativnih) besedil pred izkustveno aktivnostjo pa otrokom omogoča razumevanje novih pojmov, povezav in v največji meri spodbuja pristno, avtentično učenje. O neposrednih izkušnjah, ki imajo v izobraževalnih procesih posebno vrednost in predstavljajo pomemben izobraževalno-pedagoški pristop, pišejo tudi Banjac idr. (2022). Izpostavljajo predvsem aktivno vlogo otrok in prostor za lasten angažma, ki smo ga v okviru bralnega dogodka vpeljali s pripravo krompirjevega sladoleda in sajenjem krompirja na vrtčevskem vrtičku. Krompirjev sladoled so otroci samostojno pripravili po receptu iz branega multimodalnega dela in je bil vključen v jedilnik kot sladica po kosilu. Sledilo je sajenje krompirja na vrtčevskem eko vrtičku, kjer bodo otroci zanj skrbeli in novo izkušnjo uporabili za učenje, pridelek pa za pripravo kakšne nove jedi iz krompirja.

Sklep

V predšolskem (predbralnem) obdobju je vzgojiteljev izbor multimodalnih del, ki jih bo obravnaval z otroki, izjemno pomemben. Konkretnih besedil za obravnavo in branje (oz. poslušanje) književnih del *Kurikulum za vrtce* ne ponuja, kar se kaže kot temeljni problem književne vzgoje v vrtcu, to je izpostavila že Haramija (2009), da je to lahko slabost, ker besedila niso nujno ustrezna z vidika kriterijev kakovosti, pa piše tudi Baloh (2019, str. 25, 26), ki opozarja, da izbira ne sme biti prepuščena trenutnemu navdihu ali naključju oz. kot pojasnjuje Saksida (2021b, str. 8) izbire »ni mogoče v celoti prenašati na subjektivni izvedbeni kurikulum«, zato se povsem strinjamo z njegovim predlogom *enotnega temeljnega okvira za spoznavanje kakovostnega slikaniškega izročila in sodobnih slikaniških pisav*, kar je povezano tudi s potrebo po organiziranju knjižnic v vrtcih (predšolske knjižnice), ki imajo ključno partnersko vlogo pri razvijanju veščin jezika, pismenosti in branja (Vilar in Haramija, 2023).

Participativna študija primera izvedbe bralnega dogodka v vrtcu kaže, da so otroci med interpretativnim branjem osredotočeni na oba koda sporočanja (jezikovnega preko vzgojiteljeve govorne interpretacije besedila), v ostalih fazah bralnega dogodka pa zaradi specifik (predbralno obdobje) na vizualni kod sporočanja, ki je pomemben za posredovanje informacij, saj jim omogoča možnost lastnega opomenjanja slik, obenem pa je tudi pomembna opora za oblikovanje pripovedovalne sheme. Otroci so bili aktivni v vseh fazah bralnega dogodka, ki so se zelo razlikovale, saj literarno-estetsko branje težko primerjamo s pragmatičnim branjem informativnega besedila o zgodovini in zanimivostih sladoleda. Pri literarno-estetskem branju so bili otroci najaktivnejši v pogovoru o besedilu, ko smo jih z vprašanji spodbujali k opisovanju, pripovedovanju, primerjanju in vrednotenju. Pri branju informativnega besedila pa so bili najdejavniji v času izkustvene aktivnosti. Otroke je v izbranem hibridnem bralnem gradivu najbolj nagovoril recept, ki so ga v opismenjevalnem kotičku poustvarjali, kar jih je dodatno motiviralo za samostojno pripravo krompirjevega sladoleda. Neposredne praktične izkušnje so pomemben del učenja, krepijo socialne veščine in spodbujajo sodelovanje. Raznolikost besedilnih vrst spodbuja razvoj gradnikov bralne pismenosti, obenem pa branje različnih književnih vrst v predšolskem obdobju omogoča tudi oblikovanje literarnoteoretičnih miselnih shem.

Povzetek

Prispevek osvetljuje obravnavo multimodalnih del oz. pomen skupnega (literarno-likovnega) branja in izvedbe bralnih dogodkov za otrokov razvoj in učenje v predšolskem obdobju, ko se otroci najpogosteje srečujejo z multimodalnimi deli, ki pogosto predstavljajo njihovo prvo umetniško izkušnjo in so obenem ključ za razvijanje recepcijske zmožnosti in gradnikov bralne pismenosti. Različna priporočila za branje multimodalnih del, s katerimi razvijamo bralne zmožnosti predšolskih otrok, bodisi za leposlovna dela, poučne/informativne knjige ali pa naraščajoča hibridna dela, so opredelili številni raziskovalci (prim. Haramija in Batič, 2013; Martens, 2012; Saksida,

2017; Zevenbergen in Whitehurst, 2008). K celostnemu razumevanju in povezovanju vsebin (z drugimi branimi deli in izkušnjami otrok) pa v vzgojno-izobraževalnem procesu predšolske vzgoje pomembno prispevajo vzgojitelji kot bralni zgled, ki z branjem v spodbudnem okolju z dostopom do bralnih gradiv (knjižni kotički, predšolska knjižnica) izvajajo bralne dogodke z obravnavo multimodalnih del.

Proces vodenega dela z multimodalnim besedilom Vesne Radovanovič in Nataše Vertelj *Krompirjev sladoled* (2022) je bil cilj participativne raziskave, temelječe na kvalitativni študiji primera, s poudarkom na razumevanju in interpretaciji izvedenega bralnega dogodka v *realnem življenjskem kontekstu* (Mesec, 2023) 10. in 13. maja 2024 v Vrtcu Ivana Glinška Maribor, z otroki 2. starostnega obdobja (4–6 let), ki so gradnike bralne pismenosti aktivno razvijali ob literarno-estetskem in pragmatičnem branju v izbranem hibridnem bralnem gradivu.

Literatura

Baloh, B. (2019). *Umetnost pripovedovanja otrok v zgodnjem otroštvu*. Založba Univerze na Primorskem.

Baloh, B. (2022). Podporne strategije za spodbujanje otrokovega pripovedovanja. V B. Lesničar in M. Podsedensek (ur.), *Jeziki kot steber družbe in posameznika: 4. nacionalna konferenca Jeziki v izobraževanju: zbornik povzetkov* (str. 107–109). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/zbornik_povzetkov_JEZIKI_2022.pdf

Banjac, M., Šipuš, K., Tadič, D., Razpotnik, Š., Novak, M., Lajh, D. in Pušnik, T. (2022). *Izkustveno učenje: od teorije k praksi*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/BEAT_Izkustveno_ucenje.pdf

Batič, J. (2021). Reading picture books in preschool and lower grades of primary school. *CEPS journal*, 11(1), 9–26. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-42B81RGQ/e2c577d4-b-9dc-492f-a846-7402dd5b59ea/PDF>

Batič, J. in Haramija, D. (2013). Zbirka slikanic Kje rastejo bonboni? Ide Mlakar in Ane Razpotnik Donati. *Šolsko polje*, 24(3/4), 41–65. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QGECTAMS/2d833058-e432-4f5f-8ff7-e4f47b8f34bf/PDF>

Bosca, F. in Ferri, G. (2003). *Božične potičke za vse*. Kres.

Casprini, K. in Guidotti, R. (2021). *Mami, znam kuhati! Kako samostojno pripraviti slastne sladice po metodi Montessori: kuhanje s slikami, brez znanja branja*. Hart.

Casprini, K. in Guidotti, R. (2023). *Mami, znam kuhati! Za piknike in prigrizke: recepti za samostojno pripravo okusnih jedi po metodi Montessori*. Hart.

Gombač, Ž. in Polak, J. (2023). *Sladoled za Nur*. Miš.

Gregorič Gorenc, B. in Gregorič, A. (2014). *Zelenjavci*. Mladika.

Grosman, M. (2008). Ali je književni pouk lahko prepričljiv za učence? V B. Krakar Vogel (ur.), *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode* (str. 55–64). Filozofska fakulteta. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=180851&lang=slv>

Haramija, D. (2009). Kako naj mentor razvija bralno zmožnost posameznika. *Otrok in knjiga*, 36(76), 34–38. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CFQA5EZQ/27c8c647-16ff-4cb8-b8a7-df38a4ff76c1/PDF>

- Haramija, D. (2017). Književnost v predšolskem obdobju. V D. Haramija (ur.), *V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti* (str. 23–30). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/268>
- Haramija, D. (ur.). (2020). *Gradniki bralne pismenosti: teoretična izhodišča*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/515>
- Haramija, D. (2020). Sodobna slovenska otroška in mladinska proza. *Otrok in knjiga*, 47(107), 18–35. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-G59EGJX1/28454d50-a27e-4484-9471-3211b9e2f296/PDF>
- Haramija, D. (2021). Vrednotenje otroške in mladinske književnosti za branje v izobraževalnem prostoru. *Otrok in knjiga*, 48(111), 16–31. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-HX5B831V/a48c99fc-2ba1-4c2d-b498-398adcd14b8/PDF>
- Haramija, D. (2022). Branje mladinskih leposlovno-informativnih knjig pri različnih predmetih v osnovni šoli. *Jezik in slovstvo*, 67(1–2), 49–62. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-951C75EN/511e3d03-7f56-415a-acf4-bd1bcfa8062/PDF>
- Haramija, D. in Batič, J. (2013). *Poetika slikanice*. Franc-Franc.
- Haramija, D. in Batič, J. (2024). Slikopis kot pripomoček za razvijanje multimodalne pismenosti. *Pedagoška Obzorja*, 39(1), 32–49. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i1.119>
- Haramija, D., Peljhan, A. in Šinkovec, I. (2022). *Slovenske pripovedke*. Pivec.
- Jaklitsch Jakše, K. in Haramija, D. (2021). Razvijanje družinske pismenosti in medkulturnih odnosov ob kuharskih knjigah za (predšolske) otroke. V D. Haramija in S. Pulko (ur.), *Pogledi na slovenščino kot neprvi jezik v zgodnjem izobraževanju* (str. 377–405). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/583>
- Jovanović, M. K. in Turk, Š. (2021). *Pravljica, pogрни se: za mizo s pravljničnimi junaki*. Drava.
- Kerndl, M. (2021). *Sodoben pouk (književnosti) in razlike med učenci*. BoMa.
- Korošec, H. in Batistič Zorec, M. (2021). Vpliv ustvarjalne drame z lutkami na prosocialno vedenje predšolskih otrok. *Pedagoška Obzorja*, 36(1), 19–32. <https://www.dsposi.si/index.php/dspos/article/view/62>
- Kurikulum za vrtce (2017). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Lapajne, T. in Zavadlav, A. (2003). *Od kod si, kruhek?* Didakta.
- Makarovič, S. in Šinkovec, I. (2023). *Kuharica Uharica*. Mladinska knjiga.
- Marentič Požarnik, B., Šarič, M. in Šteh, B. (2021). *Izkustveno učenje*. Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Hacin Beyazoglu, K. (2020). *Zgodnja pismenost otrok: razvoj, spremljanje in spodbujanje*. Mladinska knjiga. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/244/348/5766>
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Hacin Beyazoglu, K. (2022). *Skupno branje odraslih in otrok: otrokov vstop v svet domišljije, čustev in besed*. Mladinska knjiga.
- Martens, P., Martens, R., Hassay Doyle, M., Loomis, J. in Aghalarov, S. (2012). Learning From Picturebooks: Reading and Writing Multimodally in First Grade. *The Reading Teacher*, 66(4), 285–294. <https://doi.org/10.1002/TRTR.01099>
- Mesec, B. (2023). *Kvalitativno raziskovanje v teoriji in praksi*. Irsa. https://institut-irsa.si/wp-content/uploads/2023/03/Blaz-Mesec_Kvalitativno-raiskovanje-v-teoriji-in-praksi_2023.pdf
- Mrakar Črnič, I. in Krhin, K. (2021). *Kako sta Bibi in Gusti preganjala žalost*. Didakta.

- Mrakar Črnič, I. in Krhin, K. (2021). *Kako sta Bibi in Gusti ozmerjala čas*. Didakta.
- Mrakar, I. in Razpotnik Donati, A. (2008). *Ciper coper medenjaki*. Ajda.
- Mrakar, I. in Razpotnik Donati, A. (2008). *Čarmelada*. Ajda.
- Pari, I. in Bergmannova, M. (2016). *Povej mi več o hrani: kako raste, od kod prihaja in kako jo pripravimo*. Morfemplus.
- Pečjak, S., Bon, M., Bucik, N., Doupona, M., Gobec, M., Hočvar-Grom, A., ... Zamida, R. (2023). *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. Ministrstvo Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/strategija_bralna_pismenost.pdf
- Plaznik Plavec, M. in Simčič, D. (2022). *Dvajset jabolk*. Obzorja.
- Podbevšek, K. (2006). *Govorna interpretacija literarnih besedil v pedagoški in umetniški praksi*. Slavistično društvo Slovenije. <https://zdsds.si/tiskovina/544/>
- Radovanovič, V. in Vertelj, N. (2022). *Krompirjev sladoled*. Pivec.
- Saksida, I. (2016). Dvogovorni bralni dogodek na visokošolski ravni. V K. Aškerc, S. Cvetek, V. Florjančič, M. Klemenčič, B. Marentič Požarnik in S. Rutar (ur.), *Izboljševanje kakovosti poučevanja in učenja v visokošolskem izobraževanju: od teorije k praksi, od prakse k teoriji* (str. 232–238). Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja. http://www.cmepius.si/wp-content/uploads/2014/02/Monografija_projekt-EHEA_splet.pdf
- Saksida, I. (2017). Bralni dogodek v vrtcu. V D. Haramija (ur.), *V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti* (str. 47–54). Univerzitetna založba Univerze. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/268>
- Saksida, I. (2021a). Večernica kot smerokaz književne kakovosti in raznovrstnosti za kurikularne (in vse druge) bralce. *Otrok in knjiga*, 48(111), 5–15. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-Y5H3FTOY/b15ecfb0-9742-47b9-a109-1f04369e5970/PDF>
- Saksida, I. (2021b). Sodobna slovenska slikanica in slovenski kurikulum za vrtce. V M. Verdonik in C. Jerkin (ur.), *Okrugli stol Mjesto i uloga slikovnice u odgoju i obrazovanju danas i sutra* (str. 8). Sveučilište u Rijeci. https://www.ufri.uniri.hr/files/daniUFRI_2020/Verdonik_E_knjica_saetaka_Okrugli_stol_Dani_UF-a.pdf
- Usar, K. in Jerše, L. (2021). *Smernice za uporabo digitalne tehnologije v vrtcu*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/DTSmernice_vrtci.pdf
- Vilar, P. in Haramija, D. (2023). Kakovostna šolska knjižnica v vrtcu. V T. Krapše, J. Bone, A. Polšak in S. Mršnik (ur.), *Pogled na šolo 21. stoletja v duhu kompetenc in pismenosti* (str. 237–253). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Pogled_na_solo_21_stoletja.pdf
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. <https://core.ac.uk/download/pdf/35123064.pdf>
- Yolen, J., Stemple, E. Y. H. in Béha, P. (2017). *Priporočke: pravljici kuharska knjiga za mlade bralce, jedce in kuhalce*. Pivec.
- Zevenbergen, A., A. in Whitehurst, G., J. (2008). Dialogic Reading: A Shared Picture Book Reading Intervention for Preschoolers. V A. van Kleeck, S. A. Stahl in E. B. Bauer (ur.), *On Reading Books to Children: Parents and Teachers* (str. 170–193). Taylor & Francis e-Library. https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=ZCuRAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA170&dq=+Dialogic+Reading:+An+Effective+Way+to+Read+Aloud+with+Young+Children&ots=QCuAAWeKwV&sig=XCfcjAg-NuIgyzV1wQU62bxTKTuw&redir_esc=y#v=onepage&q=Dialogic%20Reading%3A%20An%20Effective%20Way%20to%20Read%20Aloud%20with%20Young%20Children&f=false
- Zupančič, T. (2012). Kakovostna književna ilustracija za otroke. *Otrok in knjiga*, 39(85), 5–20. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LATXVY24/4d773199-5dcc-45ca-96f8-d5add097cae2/PDF>